

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

124:1 • 2004

Litteratur

Den erövrade provinsens möte med den svenska centralmakten efter Roskildefreden

Karl Bergman, *Makt, möten, gränser. Skånska kommissionen i Blekinge 1669–70*, Diss, Studia Historica Lundensia 7, Lund 2002. 420 s.

Karl Bergmans avhandling om Blekingebornas möte med den svenska statsmakten efter Roskildefreden 1658 ligger i korsvägen mellan två forskningsfält. Det första rör interaktionen mellan statsmakt och undersåtar och det andra, som är av yngre datum, intresserar sig för identitetsfrågor före den moderna nationalismen med särskild inriktning mot de danska landskapens övergång till det svenska riket. Avhandlingen bygger på ett omfattande material efter en kommission som hösten 1669 bland annat besökte Blekinge.

I kapitel 1 problematiseras den gängse bilden av hur Skånelandskapen kom att integreras. Där betonas försvenskningen, och att det, trots en tradition av inkorporering, var först efter det skånska kriget och med enväldet som denna genomdrevs. Avhandlingens huvudproblem gäller det mer vardagliga mötet med den nya statsmakten. Utgångspunkterna utmejslas i kapitel 2. Viktigast blir interaktion, konglomeratstaten, politisk kultur, integration och identitet. Interaktionen¹ betraktar Bergman i första hand som en analytisk ansats där utfallen rör sig från konflikt till samförstånd. Med konglomeratstatsbegreppet betonas de tidigmoderna europeiska staternas karaktär av mosaiker.² Det normala vid en provins övergång från en stat till en annan var att den behöll sina politiska institutioner, lagar och förvaltning. Så stipulerade Roskildefreden att de avträdde områdena skulle få behålla dansk lag och privilegier om de inte stred mot svensk fundamentallag. För Bergman blir det viktigt att förhålla sig till det han kallar det nationella perspektivet eftersom det har satt sin prägel på bilden av integrationsprocessen. Nyckelordet är "försvenskning". I anslutning till nyare forskning menar

1. Här anknyter Bergman främst till Eva Österberg som i flera texter har utvecklat interaktionsperspektivet, se t ex "Bönder och centralmakt i det tidigmoderna Sverige. Konflikt – kompromiss – politisk kultur", *Scandia* 1989:1.

2. Bergman inspireras här av Harald Gustafsson, se t ex hans uppsats "The Conglomerate State. A Perspective on State Formation in Early Modern Europe", *Scandinavian Journal of History* 1998, 3–4.

Bergman att forskare som Knud Fabricius,³ och Jerker Rosén,⁴ så starkt har varit påverkade av sin samtids föreställningar om det nationella att detta gör försvenskningensbegreppet obrukbart.

En bakgrund om Blekinge ges i kapitel 3. Kronobönderna dominerade, frälsebönderna var få och de självägande utgjorde 20 procent av bönderna. Handeln var betydelsefull. Kapitlet innehåller också en stor undersökning av kungliga brev 1500–1658 som bland annat visar att bönderna förhandlade med kungamakten. Under 1600-talet skedde en ökad integrering i det danska riket. Kapitel 4 har karaktären av bakgrundskapitel där kommissionerna som fenomen presenteras.

I kapitel 5 och 6 undersöks kommissionens kontakter med lokalsamhället – som uteslutande gick via stånden – och framför allt ståndens klagomål. Bönderna tog främst upp inkvarteringen, medan handeln stod i fokus hos borgarna, som dock även luftade lokala konflikter. Mötena innebar att centralmakten blev närvarande i lokalsamhället och en undervisning i den svenska politiska ordningen. Ibland fick kommissionen gå in som medlare. Stånden bemöttes olika och de valde själva olika taktik. Bönderna, som höll en undersåttlig ton och ibland refererade till en kristen ordning där undersåten respekteras, fick oftast bara en anvisning på vilken instans de borde vända sig till. Borgare och präster uppträdde självsäkrare och bemöttes mer som likar, också i diskussioner. Vid lantdagen i Malmö i december 1669, som behandlas i kapitel 7, var bönderna i Skånelandskapen inte representerade på ett systematiskt sätt. Blekinges fåtaliga adelsmän valde att framföra sina ärenden vid lantdagen, en politisk form som de var vana vid.

Kapitel 8 behandlar identitetsfrågor. "Blekinge" brukades flitigast av prästerna, men sällan av bönderna, som relaterade sig själva till socknen, byn eller häradet. Borgarna refererade till sin stad. "Dansk" och "svensk" användes mest i rent praktisk och inte i etnisk mening. Kommissionen försökte inte spela på de få nationella konflikter som framkom. När centralmakten tillsatte lokala ämbetsmän var den etniska bakgrunden av mindre betydelse. I kapitel 9 dras trådarna samman medan kommissionens efterspel tas upp i en epilóg.

Bergman har formulerat ett fruktbart *problem*, som dock på vissa punkter kunde ha preciserats. Att det finns en viss vaghet framkommer i de bitvis svävande formuleringarna, särskilt när problemet uttrycks som en fråga: "hände det något mellan krigen och hade det någon betydelse för integreringen av Blekinge [...]?" (s 12). Problemet blir så öppet att allt möjligt kan tas in. Visserligen bryts huvudproblemet ned i relevanta frågeställningar om mötets karaktär, om invånarnas delaktighet i den nya politiska kulturen, om identiteter och om försvensk-

3. Fabricius har med sitt fyra bandsverk *Skaanes overgang fra Danmark til Sverige* (1906–1958) skrivit det centrala empiriska arbetet rörande Skånelandskapens inlemmande i det svenska riket.

4. Jerker Roséns uppsats "Statsledning och provinspolitik under Sveriges stormaktstid. En författningshistorisk skiss", *Scandia* 1946:2, har haft en avgörande betydelse för den etablerade bilden av försvenskningen.

ningsansatsen. Men viktiga delar fångas trots allt inte in. Detta blir tydligt framför allt i kapitel 5 där ståndens klagomål avhandlas. Alla sakfrågor behandlas sida vid sida utan något resonemang om vilka som kan bedömas vara viktiga. Bergman deklarerar att han endast "skissartat behandlar centralmaktens aktörer och deras bevekelsegrunder" (s 15). Visserligen ställs, och besvaras, frågan om hur den nya centralmakten bemötte invånarna, men ändå präglar ett markant underifrånperspektiv avhandlingen. Avgränsningen är av arbetsekonomiska skäl begriplig, men samtidigt är det olyckligt när omständigheterna kring tillsättningen av kommissionen och generalguvernementets avskaffande inte tas upp.⁵

En bra presentation av *forskningsläget* är viktig, inte minst för att kunna avgöra vad som blir nytt. Inhämtningen av den relevanta litteraturen förefaller vara täckande, även om den hade kunnat utnyttjas mer aktivt, till exempel för en komparation.⁶ I de allra flesta fall ges en rättvisande bild av andra forskares arbeten. Dock stämmer inte påståendet (s 136) att Marie Lennerstrand i sin avhandling inte undersöker de provinser som erövrats från Danmark.⁷ Problematiskt är att forskningsläget kring Skånelandskapens övergång och de skånska kommissionerna presenteras på ett så splittrat sätt. Under rubriken "Källmaterialet" (s 16) presenteras helt kort flera av de äldre arbeten som utgör den specifika forskningsfronten.⁸ Varken innehållsförteckningen – för övrigt för knapphändig – eller rubrikerna ger någon vägledning. Samlade forskningslägen har fördelen att de kan ge ett "bollplank" till texten. Exempelvis borde Lars Ericsons uppsats om kronans utnämningsspolitik till magistraterna ha presenterats tidigare.⁹

Visserligen fungerar avhandlingens *formella utformning* men det finns tyvärr

5. Detta hade kunnat göras utifrån Ingvar Andersson, *Gustaf Banérs generalguvernörsberättelse 1664–1668*, Lund 1940, ett arbete som Bergman har använt. Upplysningen om att generalguvernementet drogs in 4/12 1669 ges nu i "Epilogen" men borde ha kommit långt tidigare.

6. Jag talar delvis i egen sak när jag efterlyser publikationerna från det nordiska projektet Centralmakt och lokalsamhälle – beslutsprocess på 1700-talet. Projektet med bl a sex huvudvolymer har fått förvånansvärt liten uppmärksamhet i den svenska tidigmoderna forskningen trots en lättillgänglig slutvolym av Harald Gustafsson, *Political Interaction in the Old Regime. Central Power and Local Society in the Eighteenth-Century Nordic States*, Lund 1994.

7. Marie Lennerstrand, *Rättvisans och allmogens beskyddare. Den absoluta staten, kommissionerna och tjänstemännen, ca 1680–1730*, Uppsala 1999. Bl a undersöks kommissionen 1710 till Göteborg och Bohus län. Jag känner inte igen mig när Bergman (s 137) presenterar min egen avhandling *Kronans skatter och bondens bröd. Den lokala förvaltningen och bönderna i Sverige 1719–1775*, Stockholm 1993 som en "undersökning av förhållandet mellan lokal och central förvaltning". Inte heller stämmer det att avhandlingens källmaterial skulle utgöras av justitiiekanslerns inspektionsresor. Undersökningen fokuserar i själva verket mötet mellan statsmakt och bönder i den lokala förvaltningen.

8. Bland andra Sven Wägnér, *Skånska kommissionen af 1669–1670. Ett bidrag till de skånska landskapens inre historia*, Lund 1886; Alf Åberg, *Indelningen av rytteriet i Skåne 1658–1700. Försvenskningens problem i belysning av det militära organisationsarbetet*, Lund 1947. Läsaren får inte veta så mycket mer än att de inte har fokuserat på mötet mellan statsmakt och lokalbefolkning. Forskningsläget återfinns också på sidorna 23f, i kapitel 4, särskilt s 154, 166f.

9. Lars Ericson, "Absolutism eller nationalism? Till frågan om försvenskningen av magistraterna i de erövrade danska städerna under 1600-talet", *Karolinska förbundets årsbok* 1984.

ändå en del som irriterar. Noter och framför allt litteraturförteckning hade be-
hövt en grundlig genomgång för få bort slarvfel och inkonsekvenser. Titlar på
böcker och artiklar har återgivits på ett hemmasnickrat sätt med en upprädnig
av ord utan skiljetecken, ofta inte ens mellan huvudtitel och undertitel, korrek-
turen är talrika, författarnamn felaktiga, titlar på engelska och tyska felsta-
vade, och så vidare. Varken när ord har utelämnats i citat eller tillfogats citaten
för att göra dem begripliga har detta markerats.¹⁰ Bergman översätter och/eller
normaliserar i regel både danskan (källmaterialets och den moderna danskan)
och den äldre svenskan men det sker inte konsekvent. Översättning och normali-
sering är i regel rimligt, men blir här inte oproblemiskt. Både danska och
svenska förekommer i flera av de suppliker¹¹ som inkom till kommissionen. Med
tanke på att just införandet av svenska språket har varit omdiskuterad i forsk-
ningen kan man fråga sig om inte en dimension nu gått förlorad.

Textlayouten är ofta alldeles för tung med mycket stora stycken. Ofta utgörs
ett stycke av en halv sida och ibland en hel sida.¹² Det ställer höga krav på läsaren
att hålla läsviljan uppe. Abrupta byten av ämnen och upprepningar förstärker
intrycket att författaren i vissa kapitel inte riktigt hunnit med en språklig puts-
ning. Avhandlingens *disposition* fungerar, men några kapitel har blivit för om-
fångsrika. Kapitel 1 och 2, som tillsammans utgör en inledning, upptar 50 texts-
idor, vilket blir en för lång startsträcka. Kapitel 3 ger visserligen viktig ny kunskap
om den danska tiden, men upptar nu hela 70 sidor. Det voluminösa omfånget på
kapitel 5 "Konfliktytorna" (110 sidor) gör att intressanta iakttagelser försvinner.
Avsevärt bättre fungerar kapitel 6 och 8, som har hållits kortare.

Bokens tillgänglighet för icke-specialisten torde ha ökat om författaren gett
fler *sakupplysningar*. Den vanligaste termen för domaren vid häradsrätten var i
Blekinge vid denna tid tingsfogde, men i texten förekommer också tingsdomare,
häradsfogde, häradsdomare och häradshövding.¹³ En redogörelse för hur
förvaltnings- och rättsapparaterna såg ut både före och efter 1658 hade vara upp-
lysande för läsaren. Texten ger skiftande bud på hur länge den skånska kommis-
sionen verkade. På ett ställe sägs att det sista mötet hölls 8/8 1670 men på ett
annat att arbetet avslutades med lantdagen i Malmö 23/12 1669.¹⁴ Läsarna borde
ha upplysts om mynnsorterna och bland annat om betydelsen av vornedskap (sic!)

10. Exempel på det senare på sidorna 183 och 187.

11. Bergman har valt att kalla klagomålen till kommissionen för "inlagor" (s 171f). Den vedertagna
termen suppliker finner jag rimligare än en ny term.

12. Stycken om en halv sida finns t ex på s 97, 120, 180, 247; s 279, 280, 282 och 330 utgörs av ett
enda stycke.

13. Se t ex s 72, 158, 161, 236f, 283. För befallningsmannen förekommer ytterligare tre beteck-
ningar i texten: häradsfogde, kronofogde och någon gång bara fogde. Beteckningen befallningsman var
den brukliga i Skånelandskapen under andra hälften av 1600-talet. Alf Erlandsson, *Skånska general-
guvernementet 1658–1693. Förvaltnings- och arkivhistoriska undersökningar*, Lund 1967, s 137.

14. Se s 160, 171. Oklarhet kvarstår om böndernas representation vid lantdagen. Se s 319, 323, 328,
331.

(s 83), som naturligtvis borde ha stavats på danska, och veckodagsbönder (s 123).

I vissa kapitel flyter *språket* ganska bra, exempelvis i kapitel 1 och 2. Ändå
finns det en del språkliga brister. En mängd slarv- och korrekturfel, samt
inkonsekvenser i stavning och annat språkbruk stör. Myndigheter och ämbetsmän
har ofta, men inte konsekvent, betecknats med stor bokstav.¹⁵ Samma inkonsek-
vens gäller i titlar på böcker och uppsatser. I rubriker har flera gånger komma
använts istället för kolon eller punkt, vilket ju är kutym mellan huvudrubrik och
underrubrik, ibland saknas skiljetecken helt (t ex s 63, 124, 236). I regel översätts
och normaliseras den äldre danskan och nydanskan, men ofta har texten lämnats
i original. Om vartannat används beteckningarna "landsköp", "lanthandel" och
"landshandel" (t ex s 223f). Påfallande är bruket av ganska korta huvudsatser som
i långa avsnitt lämnas helt okommaterade (t ex s 330). Det hänger samman med
att Bergman ogärna arbetar med bisatser för upplysningar och kommentarer.
Tempusbruket är ofta inkonsekvent. *Akribin* är god. I de allra flesta fall stämmer
hänvisningarna till Skånska kommissionens volymer som utgör avhandlingens vik-
tigaste källmaterial och till litteraturen. Ibland är det dock närmast ogörligt att
kontrollera angivna citat eftersom exakt sida inte har angivits.¹⁶

På det hela taget är de *teoretiska perspektiven* väl valda och jag är i grunden
positiv till Bergmans syn på teoribruket, där teorierna framför allt får bli hjälp-
medel för att se nya saker. Problemet är att det blir *för* många perspektiv och dis-
kussioner. Ett snävare val hade gett en kortare startsträcka och borde ha kunnat
ge en mer fokuserad avhandling. Särskilt vill jag sätta ett frågetecken för att
presentationerna av sådant som väljs bort är så pass omfattande. Att kapitel 2 till
stora delar har en rent presenterande funktion framgår av noterna där särskilt
hänvisningarna till internationella arbeten endast gäller själva verket och inte spe-
cifika sidor. Bergmans hantering av interaktionsperspektivet, som under en längre
tid framför allt har drivits av Eva Österberg, lämnar några frågetecken. För att
fånga in de mer konfliktfyllda utfallen av interaktionen väljer han att föra in beg-
reppet konflikt-sämja (s 32). Begreppet har myntats av den tyske historikern Jan
Peters för att beskriva relationen mellan bönder och överhet i de tyska östelbiska
områdena. Peters menar att begreppet "Konflikt-Gemeinschaft" beskriver en på-
tvingad gemenskap, rymmande sociala konflikter, och då inte bara mellan adel
och bönder, men också med områden av samförstånd. Peters översättning av "ge-
menskap" till "sämja" finner jag märklig eftersom det betecknar ett tillstånd som
präglas av vänskap.¹⁷ I Bergmans summary har termen kommit att översättas med
"conflict harmony".

15. Eftersom dessa ord används mycket ofta blir dessa inkonsekvenser irriterande. Någon gång be-
tecknas kronan och specifika skatter med stor bokstav (s 151 och 161).

16. På s 186 i not 42 omfattar hänvisningen 63 sidor.

17. Jan Peters, "Storgodssamhällen i östra Tyskland – presentation av ett tyskt forskningsprojekt",
Historisk tidskrift 1997:1. *Nationalencyklopediens ordbok*, "sämja". Ordboken hänvisar också till en-
dräkt, fred, samförstånd. "Sämja" heter på tyska "Eintracht" (endräkt).

Bergmans behov av att ta in ytterligare ett begrepp för att fånga in hela skalan på interaktionen sätter fingret på ett problem med interaktionsbegreppet som det har kommit att användas. Har vi att göra med en analytisk ansats eller en övergripande tolkning? Om interaktionen är en öppen ansats där utfallen kan variera (så används ju också termen i sociologin, m fl vetenskaper) förefaller det mig ologiskt att dra in ytterligare ett begrepp för att täcka in ansatsen (s 16). Det visar att det då snarare rör sig om interaktion som en generalisering, en tolkning. Bergman är själv observant på dubbelheten. Han skriver att det i begreppet finns en udd mot "den forskning som alltför starkt betonar statsnivån" (s 31). Karin Sennefelt har uppmärksammat detta problem i Eva Österbergs användning av interaktionsbegreppet: "Österberg utesluter emellertid implicit en mängd former för politiskt handlande ur interaktionsbegreppet genom att begränsa uttrycket till de etablerade politiska kanalerna."¹⁸ Därmed kan man säga att begreppet får beteckna en tolkning.¹⁹ Även om Österberg explicit skriver att interaktionen kan inbegripa mer våldsamma konflikter så delar jag Sennefelts och Börje Harnesks uppfattning att Österberg i sina många arbeten kring ämnet tenderar att bruka interaktionen som en karaktärisering. Det är intressant att se att Bergman som lärjunge till Österberg här läser in denna kluvenhet i hanteringen av begreppet.

Bergmans bruk av teorier har medfört att han ser nya saker. Däremot får inte teorierna i regel någon framträdande plats i de empiriska kapitlen och de fungerar mer sällan direkt strukturerande. Så förutskickas exempelvis inledningsvis (s 27) att Michael Manns IEMP-modell om nätverk rörande ideologi, ekonomi, det militära och politik ska användas för att "analysera integrationsprocesser".²⁰ Men en återkoppling sker först i slutkapitlet. En aktivare användning av teorierna hade kunnat fördjupa avhandlingens analyser.

Sin *metod* karaktäriserar Bergman som "tjock beskrivning"²¹ men säger egentligen inte så mycket mer om hur han tänkt närma sig källmaterialet. Frågan är om det är rimligt att etikettera metoden som tjock beskrivning²² när man som i Bergmans fall enbart använder sig av kommissionsmaterialet. Ibland försvinner analysen i en ren deskription – särskilt i stora delar av kapitel 5. Samtidigt ska sägas att analysen fungerar avsevärt bättre på annat håll, till exempel i kapitel 6. Ett grundproblem i kapitel 5 är att den stora textvolymen inte har tvingat författaren till

18. Karin Sennefelt, *Den politiska sjukan. Dalupproret 1743 och frihetstida politisk kultur*, Hede-mora 2001, s 32.

19. Börje Harnesk menar också att Österbergs interaktionsansats alltmer tenderat att bli en tolkning. Han tar också upp de mer extrema formerna av konflikter till diskussion men sätter sina frågetecken annorlunda. Börje Harnesk, "Den svenska modellens tidigmoderna rötter", *Historisk tidskrift* 2002:1, s 78–90.

20. Michael Mann, *The Sources of Social Power*, Vol I, *A History of Power from the Beginning to A.D. 1760*, Cambridge 1986. Mann har genomgående fått heta Michel i avhandlingen.

21. Bergman talar också om en "titthålsmetod" och "kvalitativt" sätt, s 12, 16.

22. Man kan följa frågan sig varför engelskans "thick" inte översattes till "tät" när termen introducerades i Sverige.

prioriteringar. Bergman håller sig nära arkivmaterialet, ibland supplik för supplik ("I Kristianopol [...]"), och följer kommissionens möten dag för dag ("I en inlaga [...]"). Analysen är nedtonad. Sakfrågorna tar i sig alldeles för stort utrymme.²³

Ett "framlänges" skrivsätt skulle istället inleda styckena med påståenden och generaliseringar som sedan underbyggs. Det centrala blir att föra en argumentation. Ett sådant sätt att skriva finns nu i kapitel 6. Analysen framträder där tydligare och andra forskares resonemang – till exempel Nils Erik Villstrands om skrivkunnighet – utnyttjas för att få analysraster.

Avhandlingens *huvudresultat* rörande identitetsfrågor (kapitel 8) är ett viktigt bidrag till forskningen i vardande kring de danska landskapens övergång till Sverige och de framstår som övertygande. Här har Bergman låtit sig inspireras av Peter Sahlins²⁴ resonemang om motidentitet och talar själv om en gränsbygds-identitet. Det andra huvudområdet där Bergman ger ny kunskap och problematiserar bilden rör integrationsprocessen. Här tycker jag att Bergman i slutkapitlet bitvis inte gör sig själv rättvisa. Iakttagelser som finns i de empiriska kapitlen tappas bort. Försöket att använda Manns IEMP-modell (s 364) känns ofullbordat. För de ekonomiska aspekterna tas till exempel inte grundandet av Karlshamn 1668 som en "svensk" stad upp. Jag vill sätta ett frågetecken för att nedtona det politiska brottet genom att tala om att det inte rörde sig om en "övergång till ett färdigt system" (s 365). Bergmans argument att den politiska ordningen rönt kritik i Sverige och att det fanns spänningar mellan olika förvaltningsgrenar övertygar inte. Det är också svårt att förstå vad som ska läggas i uttrycket ett "färdigt system" eftersom exempelvis en förvaltningsapparat då och då naturligtvis omformas. Man kommer knappast runt att Blekingeborna fick erfara att man kom att överta en annan politisk ordning.

Bergman tar i sitt avslutningskapitel ett lovvärt grepp när han deklarerar att han ska ta upp sin metods "förtjänster och brister" (s 353). Han behandlar förtjänsterna men tappar bort bristerna. Ett problem är enligt min mening att kommissionens besök var något exceptionellt – den befann sig under knappt tre veckors tid i Blekinge och höll möten på fyra platser. Landshövdingen hade försummat att gå ut med information om besöket, vilket betydde att stånden med kort varsel fick sammanställa sina suppliker. Det finns anledning att ifrågasätta Bergmans karaktärisering av de möten som ägde rum, framför allt för böndernas del. Han beskriver dessa som "ständiga samtal" och att "böndernas åsikter diskuterades" (s 359). Samtidigt sägs att kommissionens tonläge var ett annat mot bönderna än mot övriga stånd, vilket klart framgår i kapitel 6 där problematiken behandlas. Få av böndernas klagomål beviljades och i regel fick de bara en anvisning på vart de skulle vända sig. "Ordväxling" förekom aldrig med bönderna (s 312ff).

23. Se se text s 218f, 223, 240, 255f, 258, 264ff.

24. Peter Sahlins, *Boundaries: The Making of France and Spain in the Pyrenees*, Berkeley 1991.

Bergman resonerar om hur hans huvudresultat kring integreringen påverkar den gängse bilden av försvenskningen. Det ska ha funnits försvenskingsplaner under Karl X Gustavs tid men det var först under det skånska kriget som den etniska dimensionen verkligen kom att bli viktig och försvenskningssåtgärderna kom med enväldets införande. Bergman menar att avhandlingens resultat understödjer kritiken av försvenskningssbegreppet: "Begreppet försvenskning blir oanvändbart [...]" (s 366). För övrigt har denna skepsis slagits fast redan i inledningen (särskilt s 50), så slutsatserna överraskar inte. Bergman menar att hans ansatser och arbetssätt till skillnad mot begreppet försvenskning har medfört att han har kunnat fånga in "komplexiteten i integrationsprocessen" (s 363). Att han lyckats med det senare kan jag instämma i. Bergman vill istället tala om homogenisering (s 366). Mitt stora frågetecken gäller om Bergmans undersökningar kan rubba den gängse bilden som ju uttalar sig om andra perioder och andra aspekter. Bergmans egen undersökning är i huvudsak avgränsad till 1660-talet då ju någon försvenskningsskampanj mycket riktigt inte drevs. Jag menar dessutom att det finns goda grunder att misstänka att de resultat Bergman har nått om relationen mellan centralmakt och lokalsamhälle också hade gått att få fram om man istället hade undersökt ett län i Uppsverige.

Frågan är också hur man ska se på begreppet försvenskning. Har vi inte här att göra med en generalisering som började framtona redan under 1800-talet snarare än ett analytiskt begrepp? Jag instämmer i att samtidens tidsanda påverkade Fabricius, Rosén med flera forskare, men menar ändå att det måste till en empirisk prövning av grunderna för försvenskningstolkningen innan denna kan avvisas. Så vitt jag kan se görs inte heller denna prövning av Harald Gustafsson vars arbeten Bergman här stöder sig på. Litet tillspetsat kan man uttrycka det så att Bergmans bild av att mycket litet hände på försvenskningssfronten och att de etniska dimensionerna över huvud taget spelade en underordnad roll under 1660-talet förstärker den etablerade bilden av att det är först med skånska kriget och enväldet som centralmakten blev aktiv på detta fält.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att Karl Bergmans avhandling, som baserar sig på en stor arbetsinsats, innehåller en mängd intressanta iakttagelser. Samtidigt kommer man inte runt att avhandlingen innehåller en del irritationsmoment, bland annat rörande språkbehandlingen, korrekturläsningen och formalia. Tagna var för sig är dessa aspekter mindre viktiga, men sammantaget kastar de tyvärr en viss skugga över helhetsintrycket. Kritik och frågetecken av mer substantiell karaktär rör avhandlingens längd, framför allt det otympliga kapitel 5, presentationen av forskningsläget, en teoretisk "over-kill" och viss bristande stringens i presentationen av de teoretiska funderingarna. Visserligen fungerar analysen i långa stycken, men jag har diskuterat varför den i kapitel 5 i flera avseenden har blivit mindre tillgänglig på grund av en materialnärsynthet. Jag har också ifrågasatt om avhandlingens huvudresultat egentligen kan rucka på den

gängse bilden av inkorporeringsprocessen och särskilt om Bergman egentligen har något underlag för att avskriva försvenskningstolkningen.

Bergman har formulerat en intressant problemställning som har visat sig fruktbar för att komma åt mötet mellan den nya centralmakten och det blekingska lokalsamhället. Författaren har god kontroll på forskningsläget och ger en lättillgänglig teoretisk orientering. I huvudsak visar sig de valda teoretiska perspektiven givande. Framhållas bör också att avhandlingen ger viktig ny kunskap om Blekinge under den danska tiden, som man kan hoppas att danska kollegor får syn på. Avhandlingen ger också nya insikter om interaktionen mellan centralmakt och lokalsamhälle vid 1600-talets mitt, och Bergman kan visa hur – och det är viktigt – den nya centralmaktens inträde på den lokala scenen påverkade lokalsamhället. Differentieringen och konflikterna inom lokalsamhället framkommer tydligt. Olika grupper kunde söka centralmaktens stöd för egna syften. De viktiga kapitlen om mötets karaktär, tilltal, bemötande och identiteter ger också värdefull ny kunskap.

*Pär Frohnert **

* Fakultetsopponent